

Чернега Інна Іванівна кандидат економічних наук,

доцент Уманського НУС

Новак Юрій Васильович кандидат с.-г. наук,

завідувач відділу працевлаштування та довузівської підготовки,

доцент кафедри агрохімії і ґрунтознавства Уманського НУС

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В даній статті розглянуто проблеми працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, запропоновано заходи щодо забезпечення задовільного рівня зайнятості молоді першим робочим місцем.

Ключові слова: випускники, молодь, працевлаштування, перше робоче місце, зайнятість, безробітність, працездатне населення, заробітна плата.

В умовах ринкової економіки рівень добробуту постає визначальним чинником у забезпеченні переважної частини матеріальних і духовних потреб молоді. Обмеженість спроможності держави безпосередньо розв'язувати значну частину проблем означає перекладання їх тягаря на самих молодих людей.

В Україні близько 11 млн. юнаків і дівчат, із них понад 1,5 млн. – студенти вузів I – IV рівнів акредитації. Певна частина їх не має можливості отримувати безоплатну освіту, підвищувати кваліфікацію або перекваліфіковуватися. Через високий рівень безробіття виникають труднощі з отриманням першого робочого місця.

Більшість студентів по закінченні 3 – 4 курсу починають замислюватися про роботу, адже багато хто хоче звільнитися від батьківської опіки й залежності від їх грошей. І вони не просто замислюються, а усіма силами намагаються реалізувати себе. Можна сказати, що молоді люди вперше роблять

невпевнені кроки у доросле життя і одразу стикаються з першою серйозною перешкодою – неможливістю влаштуватися на пристойну посаду без так необхідного досвіду роботи.

Метою статті є дослідження проблеми працевлаштування студентської молоді та випускників вищих навчальних закладів.

Об'єктом дослідження даної статті є сукупність факторів, які впливають на суспільне середовище, в якому знаходиться працездатна студентська молодь та вплив вищого навчального закладу та державних органів влади на працевлаштування студентської молоді.

Предметом наукової статті є працевлаштування студентської молоді та випускників вищих навчальних закладів.

У цілому студентська молодь – це економічно активне населення віком 15-24 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів та послуг.

Згідно з Законом «Про вищу освіту» випускники вищих навчальних закладів вільні у виборі місця роботи. Випускник ВНЗ, який навчався за державним замовленням і якому присвоєно кваліфікацію фахівця з вищою освітою певного освітньо-кваліфікаційного рівня, працевлаштовується на підставі направлення на роботу відповідно до угоди, укладеної між замовником, керівником ВНЗ та випускником. Якщо випускник ВНЗ навчався за кошти третьої особи, його працевлаштування здійснюється відповідно до укладеної між ними угодою.

Перше робоче місце – місце роботи молодих громадян після закінчення будь-якого навчального закладу або припинення навчання в ньому, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової служби або альтернативної (невійськової) служби.

Стає актуальним питання розвитку діяльності молодіжних центрів праці, як спеціалізованих державних установ, які створюються з метою вирішення питань працевлаштування молоді, забезпечення її зайнятості у вільний від

навчання час, сприяння розвитку молодіжних ініціатив у трудовій сфері, перенавчання та підвищення кваліфікації молоді.

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Від здатності молоді бути активною творчою силою значною мірою залежить процес державотворення.

Соціальне становище молоді як однієї з найбільш уразливих категорій населення, що характеризується наявністю амбіцій, завищених очікувань, пошуком власного шляху і прагненням до самореалізації, є показником успішності суспільства, можливості реалізації його потенціалу.

Молодь перебуває у складній ситуації, коли в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, збільшення кількості життєвих проблем у представників молодого покоління формується так званий комплекс незадоволеності. Освітній потенціал молоді значною мірою не реалізується через невідповідність між попитом та пропонуванням на ринку праці. Отже, держава повинна забезпечити право на перше робоче місце навіть за відсутності практичного досвіду у випускників навчальних закладів.

Служба зайнятості населення покликана вирішувати питання, пов'язані з працевлаштуванням і кадровим забезпеченням всіх сфер діяльності нашої держави. Звичайно ж актуальним завданням для неї є визначення способу підготовки та виду професій учнів фахівців з метою визначення їх попиту на ринку праці [1, с. 28].

Права та обов'язки випускників вищих навчальних закладів, порядок їх працевлаштування регламентовано Законом України "Про вищу освіту", Кодексом законів про працю України, Закону України "Про зайнятість населення" і ін.

Випуск студентів Уманського національного університету садівництва по спеціальностях за освітньо-кваліфікаційними рівнями (бакалавр, спеціаліст, магістр) розглянемо за даними таблиці 1.

Таблиця 1

Випуск студентів Уманського національного університету садівництва денної форми навчання по спеціальностях за освітньо-кваліфікаційними рівнями (бакалавр, спеціаліст, магістр), осіб*

Випуск студентів по спеціальностях за освітньо-кваліфікаційними рівнями	2012 рік			2013 рік			2014 рік		
	ОКР бакалавр	ОКР спеціаліст	ОКР магістр	ОКР бакалавр	ОКР спеціаліст	ОКР магістр	ОКР бакалавр	ОКР спеціаліст	ОКР магістр
Випуск всього: із них:	822	376	142	706	391	102	609	384	329
кількість випускників, які навчалися за державним замовленням на денній формі навчання Всього, з них:	463	189	20	436	216	12	433	214	105
отримали направлення на роботу	38	189	20	68	195	12	112	192	94
отримали підтвердження про працевлаштування	38	188	20	68	195	12	107	188	92
у % до кількості випускників, які навчалися за державним замовленням	8,2	99,5	100,0	15,6	90,3	100,0	24,7	87,9	87,6
Продовжили навчання	425	0	0	354	0	0	311	0	0
Працевлаштування з них:	38	188	20	68	195	12	107	188	92
в сільсько-господарські підприємства	34	127	18	54	153	11	86	157	68
в державні заклади, установи та організації	4	38	0	4	29	1	10	13	9
власна справа	0	1	0	0	0	0	0	0	1
науково-дослідницькі установи	0	0	0	0	1	0	1	1	6
структури обслуговуючі аграрний бізнес	0	20	2	4	7	0	3	5	0
інші структури (не за фахом)	0	2	0	6	5	0	7	12	8

* За даними відділу працевлаштування та довузівської підготовки Уманського НУС

Аналізуючи дані випуску студентів Уманського національного університету садівництва по спеціальностях за освітньо-кваліфікаційними рівнями (бакалавр, спеціаліст, магістр) ми бачимо, що у 2013 році порівняно з 2012 роком питома вага студентів, що навчалися за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр та працевлаштувалися збільшилась з 8,2% до 24,7%, тобто на 16,5 відсоткових пункти. Що стосується спеціалістів, то їх питома вага за аналізований період зменшилась з 99,5% до 87,9%, тобто на 11,6 відсоткових пункти.

Питома вага випускників освітньо-кваліфікаційного рівня магістр, що працевлаштувалися після закінчення Уманського національного університету садівництва у 2014 році становила 87,6%, що на 12,4 відсоткових пункти нижче порівняно з показником 2012 року. Зазначимо, що основна частина випускників закладу працевлаштувалися в сільськогосподарські підприємства.

Забезпечення задовільного рівня зайнятості молоді на сьогодні виступає одним із пріоритетних завдань розвитку держави. Адже саме молодь є найактивнішою частиною працездатного населення. Лише з урахуванням динаміки рівня її зайнятості можна розробляти соціально-економічні прогнози розвитку країни на довготривалу перспективу. Проблема зайнятості молоді становить інтерес багатьох науковців світу. Проте, в Україні вона актуалізується в середньому раз на п'ять років. Це зумовлено необхідністю ухвалення державних програм щодо підтримки та сприяння розвитку цієї категорії населення.

Молодь більше піддається і зовнішнім, і внутрішнім впливам щодо ситуації із забезпеченням її зайнятості як продуктивнішої частини населення. Спостерігається така ситуація, що в умовах нестабільності молоді робітничі кадри можуть бути скороченими з підприємств через брак відповідного досвіду (до 10-20%), працівники фінансових установ – через зменшення обсягу операцій та зниження рівня доходу (до 9-12%), менеджери середньої ланки – через оптимізацію організаційних структур суб'єктів господарювання, що пов'язано із уповільненням темпів ділової активності (до 8-10%), працівники

держaparату – через проголошення Президентом України скорочення чисельності держaparату, в тому числі по Секретаріату на 20% тощо [1, с.51].

Безробіття призводить до негативних соціальних та економічних наслідків. Соціальні наслідки безробіття викликають напруження в суспільстві, оскільки незайняті є нестабільною категорією населення. Професійна дискваліфікація молоді у стані тривалого безробіття зменшує їх конкурентоспроможність, що є причиною ускладнень при подальшому працевлаштуванні, зниження якості робочої сили та продуктивності суспільного виробництва. Як наслідок, у безробітної молоді знижується мотивація до суспільно корисної праці.

У процесі пошуку роботи безробітна молодь стикається із певними психологічними труднощами. Їхньою причиною є відсутність в особи внутрішньої готовності до активних дій, невміння змінити попередні установки, мотивація поведінки в нових ринкових умовах [2, с. 30].

Невирішені проблеми працевлаштування молоді призводять до зростання безробіття та зниження рівня життя; поширення пасивних (утриманство), нерегламентованих (тіньова зайнятість) і деструктивних (кримінал) моделей поведінки; спонукають до зовнішніх трудових міграцій; спричиняють психологічні зміни (втрату мотивації до праці, зміну структури ціннісних орієнтацій і падіння престижності легальної зайнятості) [3, с. 3].

Держава поки що неспроможна вирішувати всі проблеми самотужки. Тому всім громадським об'єднанням варто працювати над цими питаннями та проблемами і шукати ефективні форми їх вирішення і лише створивши в Україні сприятливе підприємницьке середовище ми вирішимо багато важливих проблем, у тому числі і для розвитку економічної активності молоді, та реалізації свого трудового потенціалу. Отже, основними заходами, які повинні проводитися для зменшення безробіття серед молоді, мають бути агітаційна та просвітницька роботи. Для цього необхідно:

- 1) створити Молодіжну біржу праці;

2) розробляти проекти, орієнтовані на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді;

3) проводити дослідження з метою визначення спеціальностей, професійних навиків та рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники;

4) включити до навчальних програм обов'язкове стажування студентів. Розробити механізм пропагування серед студентів та учнів роботи за сумісництвом у вільний від навчання час та організацію експериментальних підприємств у навчальних закладах;

5) розробити та впровадити механізм фінансової та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, які беруть участь у реалізації цієї програми;

6) проводити навчання з техніки пошуку роботи та розповсюдження матеріалів щодо проблем зайнятості, розширення інформаційного поля про стан на локальному ринку праці, потенційних роботодавців з метою створення умов для самовизначення особи;

7) проводити інформативні й навчальні семінари та тренінги щодо можливостей працевлаштування, активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки;

8) організовувати зустрічі з роботодавцями та колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес. Забезпечити широке висвітлення позитивного досвіду засобами масової інформації;

9) запровадити в програмах навчальних закладів курси з техніки пошуку роботи та факультативні заняття з організації власної справи;

10) провадити координацію міжнародної діяльності: в частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських і тимчасових робіт.

Таким чином, в Україні розв'язати проблеми зайнятості молоді можна тільки шляхом цілеспрямованих систематизованих і скоординованих дій. При цьому держава повинна піклуватись розвитком соціальної стабільності і захищеності молоді (по мірі зміни ситуації на ринку праці – корегування політики в області працевлаштування, перегляд і доопрацювання законодавчої

бази, своєчасне фінансування державних програм зайнятості, розробка системи заохочень і пілг регіонам з низьким рівнем безробіття серед молоді).

Зрозуміло, що система заходів щодо зниження рівня безробіття молоді не обмежується наведеним, існує багато можливостей для творчого пошуку шляхів виходу зі складної ситуації, що склалася зараз на ринку праці, але у будь-якому разі тільки комплексний підхід до розв'язання проблеми дозволить досягти певних позитивних зрушень у сфері працевлаштування молоді в Україні.

Закон України № 5067-VI «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 року набув чинності з першого січня 2013-го року.

Згідно з документом, гарантію можливості працевлаштування отримують такі групи населення як молодь, яка закінчила навчання; діти-сироти; батько, який утримує дитину до 14 років або дитину-інваліда; особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування.

Зокрема, закон забороняє обмежувати вік кандидатів на вакансію. Таким чином, з першого січня 2013 року оголошення про вакансії по типу «потрібен фахівець віком до 30-35 років» - поза законом. Законодавець вперше заборонив роботодавцям обмежувати вік кандидатів в оголошеннях про вакансії, а також пропонувати роботу лише чоловікам або лише жінкам. Таке нововведення значно ускладнити компаніям пошук потрібного співробітника.

Роботодавець або рекрутингове агентство змушені будуть шукати потрібних співробітників, відбираючи кандидатів, ґрунтуючись на надісланих резюме, а не встановлювати власні вимоги у публікованих вакансії. Але іншого виходу у них не буде, адже якщо вони порушать цю норму - їх оштрафують на десять мінімальних зарплат, встановлених на момент виявлення порушення.

Окрім цього, працевлаштованих безробітних не мають право звільняти впродовж двох років. З першого січня 2013 року держава береться зацікавлювати підприємства працевлаштовувати безробітних. Вона обіцяє, що для тих, хто візьме в штат людей з біржі праці, впродовж року щомісяця будуть компенсувати фактичні витрати в розмірі єдиного внеску на

загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Одна умова - безробітні повинні будуть пропрацювати на підприємстві не менше двох років. З одного боку компенсація витрат, пов'язаних зі сплатою єдиного внеску, стимулюватиме роботодавців офіційно оформляти трудові відносини. З іншого - застереження про те, що працевлаштування безробітних повинна здійснюватися на два роки і більше, може стати інструментом маніпуляції для недобросовісних співробітників. Знаючи, що їх звільнення до закінчення даного терміну є не вигідним для роботодавця, колишні безробітні зможуть навмисне ставитися до роботи без особливої ретельності.

З першого січня 2013 року держава дозволила студентам не лише проходити стажування по майбутній професії на підприємстві, але й пообіцяло вносити дані про неї в їх трудові книжки. Це нововведення надає молоді додаткові гарантії для працевлаштування. Навіть у випадку, якщо така стажування не буде оплачуватися роботодавцем, для молодих фахівців, таке нововведення є позитивним, так як запис про проходження стажування вноситься в трудову книжку. Отже, така стажування не тільки буде враховуватися при загальному трудовому стажі співробітника, а також буде офіційним підтвердженням досвіду роботи.

Закон «Про зайнятість населення» допоможе створити сучасний ринок праці в Україні та прискорити розвиток економіки. Зокрема, випускникам вишів, котрі не мають досвіду роботи, буде простіше працевлаштуватися.

Література:

1. Богоявленська Ю.В. Адміністративно-правові механізми управління зайнятістю молоді в Україні в умовах фінансової кризи / Ю.В. Богоявленська // Економіка та держава. – 2009. - №3. – С.44-54.
2. Гаркавенко Н. Напрями вдосконалення політики зайнятості населення у ринкових умовах / Н. Гаркавенко // Україна: аспекти праці. – 2008. - №6. – С.26-32.

3. Випускники ВНЗ у реальному бізнесі: яких знань і навичок їм бракує?
// Вісник Консорціуму із удосконалення менеджмент-освіти в Україні. - 2004. -
№2. – С.2-3.

4. Про зайнятість населення: Закон України № 5067-VI «Про зайнятість населення» від 05.07.2012.